

معرفی 4 فرهنگ‌نامه ویژه کودکان

فرهنگ‌نویسی کار دشوار و وقت‌گیری است که عده کمی را به خود جذب می‌کند، اما به هر حال همواره پس از به وجود آمدن نیاز جدی به یک فرهنگ، کسی پیدا می‌شود و با صرف زمانی بسیار و بی‌عایدی منصفانه، کار را به انجام می‌رساند.

پاسخ به یک نیاز بزرگ

فرهنگ‌نویسی کار دشوار و وقت‌گیری است که عده کمی را به خود جذب می‌کند، اما به هر حال همواره پس از به وجود آمدن نیاز جدی به یک فرهنگ، کسی پیدا می‌شود و با صرف زمانی بسیار و بی‌عایدی منصفانه، کار را به انجام می‌رساند.

فرهنگ‌نویسی کار دشوار و وقت‌گیری است که عده کمی را به خود جذب می‌کند، اما به هر حال همواره پس از به وجود آمدن نیاز جدی به یک فرهنگ، کسی پیدا می‌شود و با صرف زمانی بسیار و بی‌عایدی منصفانه، کار را به انجام می‌رساند. این نیاز در سال‌های اخیر که دانش، به شکلی عجیب تخصصی شده است، شتاب بیشتری گرفته و خوشبختانه، تدوین فرهنگ‌های گوناگون تخصصی نیز شتاب بیشتری یافته است.

با این حال، همواره از زمان احساس نیاز جامعه علمی یا فرهنگی به یک فرهنگ یا دانشنامه تا زمان تدوین و تولد آن، همواره فاصله زیادی وجود دارد. این نکته وقتی به حوزه کودک و نوجوان توجه می‌کنیم، وضعیت به مراتب ناامیدکننده‌تر می‌یابد، تا جایی که در این حوزه، عملاً فرهنگ‌نویسی، معنای ویژه‌ای ندارد و جز دانشنامه (و نه فرهنگ) بزرگی که شورای کتاب کودک در دست تهیه دارد، کتاب قابل توجهی دیده نمی‌شود. در این شرایط، انتشار 4 فرهنگ با ویژگی‌های کم‌وبیش حرفه‌ای و جذاب برای کودکان، بی‌تردید کاری ارزشمند و ماندگار محسوب می‌شود، چرا که نیاز به وجود فرهنگ‌نامه‌ای عمومی، ساده و تصویری برای کودکان، با ویژگی‌های فرهنگ به معنای مرسومش، سال‌هاست که به شدت احساس می‌شود. این 4 فرهنگ به همت مهناز عسگری و مهدی ضرغامیان تدوین شده، در قطع رحلی منتشر شده است و هر یک برای گروه سنی مشخصی تدوین شده‌اند.

فرهنگ فارسی خردسال

فرهنگ فارسی خردسال در نگاه اول، همان طور به چشم می‌آید که کتاب‌های ویژه خردسالان باید باشند. خردسالان، جذب رنگ، تصویر و ویژگی‌های ظاهری کتاب می‌شوند. آنها به کتاب‌هایی توجه نشان می‌دهند که بیشتر زیبا و چشم‌نواز باشند تا آموزنده و مفید. کتاب برای کودکان، پیش از آنکه به مدرسه بروند، یک اسباب‌بازی در کنار اسباب‌بازی‌های دیگر است و همان طور که اسباب‌بازی‌های خوش رنگ و رو کودکان را بیشتر جذب می‌کند، کتاب‌های خوش‌ظاهر نیز برای این سن، جذاب و پربار و رمز محسوب می‌شود.

فرهنگ فارسی خردسال، کار مهناز عسگری، با توجه به این نکته، تمرکز اصلی‌اش را بر تصاویر و طرح‌های کیوان اکبری گذاشته است. کیوان اکبری که تصویرگری این کتاب را انجام داده، با استفاده از نقاشی‌های ساده و کودکانه، اما جذاب و خوش‌رنگ، فضایی را فراهم آورده است که کودک در نگاه نخست، جذب کتاب می‌شود و به [#171;بازی»را](#) با آن رغبت نشان می‌دهد.

این کتاب که برای کودکان پیش‌دبستانی (زیر 7 سال)، تهیه شده، برای هر یک از حروف الفبا، چند کلمه را برگزیده و برای هر یک از کلمات، تصویری تدارک دیده است تا کودک، با کمک مربی یا والدین، به مرور و با کمک تصویر، با الفبا آشنا شود. اما کار خوب مولف، رویکرد متن‌محور در معرفی حروف است. به این معنا که در هر مدخل، حرف مورد نظر، به شکل مستقیم معرفی نمی‌شود، بلکه چند کلمه واجد حرف مورد نظر در داستان‌واره‌های کوتاهی قرار گرفته‌اند تا کودک در حیطه معنایی با کلمه و حرف اصلی‌اش آشنا شود.

نکته جالب درباره این داستان‌واره‌ها، استفاده از شخصیت‌های ثابت یک خانواده مفروض است که از ابتدا تا انتهای فرهنگ، حضور دارند و به این ترتیب، کودک، همه آموزش را در خلال داستان دریافت می‌کند. در فرهنگ فارسی خردسال به این ترتیب، 400 واژه به کمک 400 تصویر معنا شده‌اند که برای بیشتر آنها، داستان‌واره کوتاهی نیز نوشته شده است.

در بخش آخر کتاب 12 تصویر از بدن انسان، حیوانات، حشرات و... آمده که مولف، بخش‌های مختلف هر یک از تصاویر را معرفی

کرده است. فرهنگ فارسی خردسال در 160 صفحه به صورت تمام رنگی با کاغذ گلاسه، 8000 تومان قیمت دارد.

فرهنگ فارسی کودک

این فرهنگ، تمام ویژگی‌های فرهنگ خردسال را در سطحی کاربردی‌تر با رعایت سواد کودک به کار گرفته است. در این کتاب، بیش از 1400 کلمه پرکاربرد اما ساده، با کمک 402 تصویر کیوان اکبری معنا شده‌اند، با این تفاوت نسبت به فرهنگ خردسال که این بار، معنای هر واژه، مستقیم و به شیوه معمول فرهنگ‌های بزرگسال توضیح داده می‌شود.

مهناز عسگری این کلمات را به ترتیب حروف الفبا چیده و گوشه بالای هر 2 صفحه، نخستین و آخرین کلمه را نیز آورده است؛ یعنی رعایت اصول و قواعد مرسوم فرهنگ‌نویسی که ویژگی مهمی در این فرهنگ محسوب می‌شود. از دیگر ویژگی‌های این فرهنگ که برای سال‌های آغازین دبستان مناسب است، توضیح روش استفاده آن ابتدای کتاب، به زبانی ساده و همراه با تصویر است.

مهناز عسگری در بخشی از این مقدمه می‌نویسد: « مطمئن باش من به خوبی می‌دانم که تو الان خواندن و نوشتن فارسی را آموخته‌ای. پس می‌توانی کتاب‌های گوناگونی بخوانی. ممکن است هنگام خواندن به کلمه‌ای برسی که خواندنش برایت سخت باشد یا معنای آن را ندانی. در این هنگام است که یک فرهنگ فارسی به کارت می‌آید. فرهنگ فارسی کودک، فرهنگ ساده و آسانی است که به کمک آن با معنای واژه‌های ساده آشنا می‌شوی. تو با استفاده از این فرهنگ، ضمن اینکه با معنای دقیق‌تر کلمه‌ها آشنا می‌شوی، کم‌کم یاد می‌گیری از فرهنگ‌های بزرگ‌تر و سخت‌تر هم استفاده کنی.«

از جمله ویژگی‌های قابل‌توجه فرهنگ کودک، وجود پیوست آخر کتاب است که در آن 19 دسته مهم از واژه‌های پرکاربرد با تصویر معرفی شده‌اند. لباس، شامل شلوار، دامن، پیراهن، کلاه و...، بدن انسان، درخت‌ها، حشرات، افعال، ابزارها و... از جمله این دسته‌ها هستند. فرهنگ فارسی کودک 140 صفحه تمام رنگی با کاغذ گلاسه دارد و مثل فرهنگ کودک، 8000 تومان است.

فرهنگ فارسی مهتاب

برخلاف دو فرهنگ قبلی و با توجه به رشد سواد و شخصیت کودکان در سال‌های آخر دوره دبستان، فرهنگ ویژه این دوره، نام‌گذاری شده است.

فرهنگ مهتاب که حجیم‌ترین فرهنگ در بین فرهنگ‌های چهارگانه محراب قلم است، 8000 واژه مصطلح تا پایان دوره دبستان را به شیوه‌ای کاملاً منطبق با فرهنگ‌های بزرگسال، معنا می‌کند.

در این فرهنگ همانطور که می‌توان پیش‌بینی کرد، 330 تصویر مثل فرهنگ‌های بزرگسال، نقش کمکی دارند و تنها گاهی برای روشن‌تر شدن معنای یک واژه، استفاده شده‌اند. همین‌طور، در این فرهنگ از کاغذ گلاسه استفاده نشده و تنها صفحات آخر کتاب که به اطلس‌های جغرافیای طبیعی و انسانی اختصاص دارند، رنگی است.

از ویژگی‌های مهم فرهنگ مهتاب، توصیف دستوری، مترادف‌ها و متضادهای بسیاری از واژه‌هاست که برای کودکان دوره دبستانی، نقش آموزشی مهمی دارد. ضمن اینکه مولفان، کاربرد هر یک از مداخل را در جمله‌ها نشان داده‌اند و اسم، فعل یا صفت بودن هر یک را مشخص کرده‌اند.

وجود 40 صفحه پیوست شامل اطلس قاره‌ها و کشورها، از دیگر ویژگی‌های قابل‌توجه این فرهنگ است که روی هم رفته، آن را به فرهنگی کامل برای دوره دبستان تبدیل کرده است. فرهنگ فارسی مهتاب را مهناز عسگری همراه با مهدی ضرغامیان در 500 صفحه تهیه کرده و یک‌هزار تومان قیمت دارد.

فرهنگ بچه‌های امروز

این فرهنگ برای کودکان 9 تا 12 سال تهیه شده است و تا حدودی مشابه فرهنگ مهتاب است، اما شاید بیش از آنکه یک لغتنامه باشد، یک دایره‌المعارف (دانشنامه) است.

در این فرهنگ، علاوه بر 3300 مدخل، 160 مقاله به صورت دانشنامه‌ای و متناسب با سن و سال و سواد کودکان، گردآوری شده است و به کودکان، اطلاعاتی بیش از معنای واژگان می‌دهد. علاوه بر این، در این فرهنگ، معنای واژه‌ها به صورتی صمیمانه و رو به کودک

شرح داده شده تا کودک، راحت‌تر با آن ارتباط برقرار کند؛ به‌عنوان مثال، در معنای واژه ناخن، مولفان می‌نویسند: «به بخش نازک و سفت و سختی که در انتهای انگشتان دست و پایت می‌بینی، ناخن گفته می‌شود«.

از جمله ویژگی‌های این فرهنگ نیز مشخص کردن مترادف، متضاد، هم‌خانواده و کاربرد دستوری واژه‌هاست. تصاویر رنگی زیبا و کودکانه که این بار کار امیر خالقی است بر کاغذ گلاسه و همراه با استفاده از رنگ‌های مختلف در مشخص کردن معانی و توصیفات دستوری هر یک از کلمات، ظاهر کتاب را برای کودکان جذاب کرده است.

فرهنگ فارسی بچه‌های امروز را نیز مهناز عسگری و مهدی ضرغامیان، مشترکا تدوین کرده‌اند. این کتاب با حمایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی منتشر شده است و شاید همین حمایت هم سبب شده، کتابی 360 صفحه‌ای با قطع رحلی و تمام‌گلاسه و تمام‌رنگی، تنها 12 هزار تومان قیمت داشته باشد.